

posta per narrativa de diferents gèneres, i en la qual destaca la literaturització de les trenta-sis rondalles valencianes.

Vull acabar aquesta ressenya compartint amb els lectors i les lectores un petit record: quan jo era xicoteta i anava a escola –tindria uns nou o deu anys–, un dia la mestra ens va dur a classe el senyor Valor. Amb aquesta mestra que era Rosa Serrano, qui temps després escriuria *Enric Valor: Converses amb un senyor escriptor* (València: Tàndem, 1995), vam preparar un qüestionari amb tot de preguntes per fer-li a aquell senyor que recorde prim, amb bigotis i rialler, aquell senyor que havia escrit *I queixalets també!*, una rondalla que m’havia fet molta por. La veritat és que no recorde gaire res més però sí la sensació que a la nostra escola havia vingut algú molt important: “un gran escriptor valencià”, com ens deia la mestra. D’ençà d’aquella visita de Valor han corregut molts anys, ja els suficients per haver copsat realment la importància d’aquesta figura i del seu llegat gramatical i literari. En paraules de Vicent Simbor: “La millor contribució, des del País Valencià, a l’establiment de la llengua literària catalana.”

Amaia Iturraspe Bellver (Montuiri)

Ramon Llull:

Lo Desconhort, Cant de Ramon, edició a cura de Josep Batalla
Tona: Obrador Edèndum, 2004, ISBN 84-609-0631-0, 148 pàgs.

En un moment d’espectacular proliferació dels estudis lul·lians a tot el món, des de totes les perspectives i disciplines possibles, tenim a les nostres mans una nova edició de *Lo Desconhort* i del *Cant de Ramon* del beat, *doctor illuminatus*, Ramon Llull, curiosament preparada per Josep Batalla. La present edició, com ens confirma Batalla, «no parteix de cap nova col·lecció feta sobre els manuscrits [...]» (p. 46), és a dir, estem davant d’un treball que segueix, en gran mesura, les següents edicions precedents a la present: Alòs-Monner [1925], Galmés [1936], Pagès [1938] i Riquer [1950]. Tot i així, «se n’aparta, això sí, quant a l’ortografia». Ens diu l’editor, «m’he decidit per un text amb una ortografia tan pròxima com fos possible a la normativa actual [...]» (p. 46). Estem, per tant, davant d’una edició que pretén establir-se com a útil ferramenta per a donar a conèixer Ramon Llull a un públic no necessàriament especialista. En qualsevol cas, l’aparat crític que conté la nostra edició és més que una bona llaminadura pel filòleg, per contrastar lliçons i arribar a conclusions que no són altra cosa que la histò-

ria i glosa del text en qüestió. Malgrat tot, el present aparell crític de l'edició de Josep Batalla no parteix d'una nova col·lació dels manuscrits existents, car no li calia; sinó, com hem apuntat, de manllevar amb tota correcció les edicions dels grans mestres.

Batalla en el pròleg introductori ens enquadra històricament Ramon Llull en el seu segle, fet més que important, ja que dins del pensament d'un o altre autor en una o altra època, crec, és valuós copsar la fermentació històrico-social que propicien les noves identitats o corrents intel·lectuals. D'aquesta manera, Batalla ens parlarà de les darreres dècades del segle XIII i primers anys del segle XIV, moment en què Ramon Llull va desplegar la seva doctrina. Ràpidament, es passarà a parlar de Llull explicant la seva afinitat amb la cort, sense entrar en consideració en la coneguda afirmació *senescalus mense regis Maioricarum* de la *Vita coetanea* (1311) que ja A. Santamària va qualificar de «històrica e institucionalmente impensable» (*Ramon Llull y la Corona de Mallorca. Sobre la estructura y elaboración de la «Vita Raimundi Lulli»*, Palma de Mallorca: Sociedad Arqueológica Luliana, 1989, p. 97). De tota manera, dins de les notes a l'edició que trobem al començar la lectura de *Lo Desconhort* ensopeguem amb el següent: «De molt jove, Llull entrà com a patge a la cort de Jaume el Conqueridor» (p. 62, n. 10), fet que ens vincula, certament, en Ramon Llull amb la cort sense especificar quina podia ser la seva funció (cfr. R. Soto, «Alguns casos de gestió «colonial» feudal a la Mallorca del segle XIII», *Estudi General* 5–6 [1985–1986], pp. 345–369]. No obstant, allà on Batalla incideix amb més frenesí és en l'«espiritualitat cavalleresca» de Ramon Llull i en el fet que Llull va transformar l'art trobadoresca, de la qual n'era un especialista, en una art de comentar la fe. Aquesta nova art, nogensmenys l'*Ars illuminata*, és una ferramenta per a la conversió dels infidels, premissa en la qual gira tot l'entramat lul·lià.

Sobre els conceptes de missió, Batalla tractarà de les arrels del «diàleg lul·lià» (p. 15) sense caure en la temptació d'utilitzar plenament conceptes com «diàleg interreligiós» o «ecumenisme» que, des del meu punt de vista, són camises d'onze vares a l'hora de tractar les relacions entre les tres religions monoteistes a l'Edat Mitjana (cfr. Pardo Pastor, «Diálogo interreligioso en la Edad Media Hispánica», *Estudios Eclesiásticos* 79 [2004], pp. 217–260). De la mateixa manera, si la missió és important, ens dirà Batalla, la il·luminació esdevé com a punt de referència o *conditio sine qua non* per idear aquest nou sistema que es basarà en convertir intel·lectualment l'infidel. La il·luminació esdevé, seguint Batalla, com la intuïció necessària que Ramon Llull cercava en començar el seu procés espiritual.

Una cosa que em crida l'atenció és el següent: «[Llull] es delia per veure's envoltat d'amics i d'"amats" en qui pogués sentir-se "assolaçat"» (p. 25). Considero una miqueta freudià el fet de jutjar Ramon Llull a partir de dues obres com són les presents i fer un balanç dels seus anhels personals, ja no com a missioner, sinó com a ésser humà. Allò que em pregunto és, quins haurien d'ésser aquests 'amics' i 'amats' en la vida de Llull? Papes, reis, altres missioners? Crec endevinar per on vol anar el nostre editor. És cert que Ramon Llull necessitava de persones que l'envoltessin per portar a bon port les seves ensenyances; i Batalla ens ho diu: «Li hauria agradat que entorn seu s'hagués format un grup nombrós d'"ajudadors" que haguessin convertit la seva vocació personal en una empresa eclesial [sic]» (p. 25). Tot i així, està bastant clar que Batalla vol donar a entendre, a partir d'una anàlisi psicològica de Llull seguint *Lo Desconhort* i el *Cant de Ramon*, que el beat era una persona solitària i que cercava desesperadament la companyia de l'altre. Si seguíssim aquest mateix mètode, també podríem dir, prenent com a exemple el *Llibre d'amic i Amat*, que Ramon Llull el que volia era la completa solitud per poder contemplar la grandiositat de la creació i, així, poder ascendir a la Divinitat i transformar-se en ella (cfr. Pardo Pastor, «Tradicó misticoplatónica en el *Llibre d'amic e amat* de Ramon Llull», *Estudios Eclesiásticos* 76 [2001], pp. 437–450). Igualment, partint del *Fèlix* podríem analitzar psicològicament Llull i dir que el que li agradava era meravellar-se contínuament amb el món i anar d'un lloc a l'altre (no estaríem, potser, molt errats). Per tant, no trobo feina del filòleg o editor d'una obra entrar en consideracions psicològiques sobre l'autor. Això no treu que ambdues obres ens presentin un Ramon Llull trist i que se sent sol davant del món i desemparat per Déu, cosa que ens fa copsar una gran personalitat interior.

Aquesta aflicció vital de Ramon Llull es pot interpretar com que «no sols havia perdut l'art inspirada pel mateix Déu, sinó que també havia perdut el "gauig" de sentir-se missioner, la joia de veure com la conversió del no creient el consolava espiritualment» (p. 27). En Batalla fa una lectura centralitzada en l'«ira», com a sensació que s'associa al «desconhort». Així doncs, les dues obres lul·lianes es veuen, seguint Batalla, sota el prisma d'aquests sentiment: l'«ira», entesa com a irritació causada per la tristesa. Se'ns presenta un esquema que ens porta de l'àmbit de l'amor diví, passant per l'àmbit de l'amor cristià fins arribar a l'àmbit del desamor; punt, aquest darrer, al qual s'arriba degut al «desconhort», l'«aïllament» i el «pecat». Potser en aquest particular estaríem tornant a psicologitzar l'obra de Ramon Llull, fet que ja hem assenyalat no és gaire oportú.

Segueix en aquesta introducció la problemàtica de la datació de *Lo Desconhort*, tot i que es soluciona ràpidament utilitzant l'*auctoritas*: Bonner, «Notes de bibliografia i cronologia lul·lianes», *EL* 24 (1980), pp. 82–84. També es tracta sobre la ja coneguda afirmació que Ramon Llull no feia servir fonts o, si més no, les encobria. No obstant, Batalla ens diu que aquestes obres lul·lianes que tracten sobre la tristesa, «de consolació e desconsolació» (p. 31), podrien tenir una possible influència de Boeci i la seva *Consolatio philosophae*. Personalment, no me'n cap el menor dubte que Ramon Llull va tenir accés a la *Consolatio philosophae* i que es va inspirar en ella en més d'un cop, puix que aquesta és una de les obres que esdevingué un clàssic obligatori durant l'Edat Mitjana (cf. Pardo Pastor, «L"amor divi" en el *De consolatione philosophiae* de Boeci i en el *Llibre d'Amich e Amat* de Ramon Llull», *Convenit Selecta*–5, edd. Alexander Fidora i Andreas Niederberger, Frankfurt a. M. 2000, pp. 71–76]. També ens proposa Batalla altres possibles fonts en *Lo Desconhort* de Llull com podrien ser la *tensó* i el *partiment* de la poètica provençal, i la novel·la filosòfica d'Ibn Tufayl el *Hayy ibn Yaqzan*, traduïda com *Philosophus auctodidactus*. Les *Confessions* d'Agustí d'Hipona són, probablement, l'arrel del jo literari o, més aviat, l'arrel d'aquesta literatura religiosa autobiogràfica que se'ns està presentant amb *Lo Desconhort* i el *Cant de Ramon*.

En relació a l'estructura de *Lo Desconhort*, Batalla ens diu que l'estructura proposada per Domínguez Reboiras («El *Llibre d'amic e amat*. Reflexions entorn de Ramon Llull i la seva obra literària», *Randa* 19 [1986], pp. 111–135) «no té prou en compte que el poema és un diàleg compassat per les intervencions dels dos dialogants i les reflexions del narrador» (p. 36, n. 127). Per tant, l'editor ens proposa una nova estructura representada a partir d'un quadre sinòptic on realitza una divisió en onze parts que té present que «Llull s'hi expressa a través de tres veus: la seva, la de Ramon [...] i la de l'ermità [...]» (p. 36). Sobre l'estil mètric i rítmic de les composicions, Batalla torna a incidir en la primera formació trobadoresca de Ramon Llull i en la influència provençal. Més endavant, s'acabarà l'edició amb una valoració dels manuscrits conservats, seguint, com ja hem dit, les edicions precedents.

Un parell o tres de coses de coses que hem de dir per acabar és que s'utilitza la *Vita coetanea* en la introducció seguint les OE, en comptes de les OS de Bonner, tot i que al costat del text català, o en nota a peu, trobem el text llatí de les ROL. No es segueix aquest mateix criteri en el text editat, presentant, només, la versió catalana de les OE. D'altra banda, el *Llibre del gentil i dels tres savis* se segueix a partir de les OE i no de les

NEORL. En un moment tan important pel *Cant de Ramon* com el vers «entre la vinya i el fenollar» (p. 134, n. 6) s'obvien Soler («“Entre la vinya e'l fenollar”»? La composició del *Llibre d'amic e amat* i l'experiència mística de Ramon Llull», *Caplletra* 13 [1992], pp. 13–22] i Bonner [«Entre la vinya i el fenollar», *Miramar* 34 (1998), pp. LV]. Tot i aquestes precisions, que no volen ser en cap moment malintencionades, la present edició de *Lo Desconhort* i el *Cant de Ramon* que ens ofereix Josep Batalla és digne de tot reconeixement i és, sens dubte, una molt bona actualització per aquest nou segle que, tot just, acaba de començar.

Jordi Pardo Pastor (Barcelona)

Vicent Andrés Estellés:

Obra periodística.

Edició i pròlegs de Víctor Mansanet i Emili Casanova. Paiporta: Comercial Denes, 2003 (Denes Bàsica; 6), ISBN 84-95802-52-X, 292 pàgs.

La col·lecció *Bàsica* de Denes presenta un recull que s'ha de considerar fonamental des del punt de vista dels estudis literaris contemporanis al País Valencià: la tasca periodística del poeta Vicent Andrés Estellés. Els manuals d'història de la Literatura Catalana fan una reiterada referència al paper que va jugar en Estellés el treball de periodista, des dels seus inicis en el periòdic *Las Provincias* fins al seu acomiadament en plena Batalla de València, quan els sectors de la ultradreta van voler fer del diari el seu òrgan de divulgació social enfront de l'anomenat perill catalanista. Res de més profit, en aquests dies en què la història marca els seus capricis cíclics, per fer memòria d'una de les víctimes d'aquella inquisició.

Sovint hem llegit estudis sobre la influència d'aquest episodi biogràfic en la poesia estellesiana. Els magnífics treballs de Ferran Ferrando i de Dominic Keown així ens ho mostren; però fins el moment no havíem tingut oportunitat de comprovar com era el dia a dia del periodista a través dels seus textos.

El versos signats amb el pseudònim “Roc” apareixien a diari en les pàgines del periòdic des dels cinquanta (1959) fins als setanta (1974) sota el títol “Bon dia”. És a dir, els valencians vam poder seguir un Estellés diferent, un observador de la quotidianitat irònic i popular. És ben cert que les gasetilles de l'Estellés ratllaven la frivolitat o l'anecdolari pel que feia a la